

УДК 378.091:[005.591.8+37.015.31]

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-67-72](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-67-72)

РОЖНОВА ТЕТЯНА ЄВГЕНІВНА,

кандидатка педагогічних наук, доцентка, професорка кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти, Навчально-науковий інститут менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, м. Київ, Україна

Tetiana Rozhnova,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of Pedagogy, Administration and Special Education, State Institution of Higher Education University of Education Management National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

E-mail: Rognova_TE65@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3608-8943>

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧИМ РОЗВИТКОМ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ВИМІРІ

A Обґрунтовано особливості інноваційних підходів до управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей. Здійснено аналіз трактування понять: «управління», «інноваційний підхід», «професійний розвиток», «творчий потенціал», «європейський вимір». Виокремлено основні наукові дослідження щодо інноваційних підходів до управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей. Підтверджено, що інноваційний підхід забезпечує умови для внесення системних змін в управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей в європейському вимірі, які спрямовані на його розвиток і покращення роботи, сприяють запровадженню нового змісту і форм управлінської діяльності на рівні ЗВО, удосконалюють організаційну і професійну культуру ЗВО. Це дозволяє проводити педагогічні експериментальні дослідження змісту управлінського процесу, технологій навчання і виховання здобувачів вищої освіти, наслідком яких є суттєве підвищення результативності діяльності ЗВО. Здійснений аналіз не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми і засвідчує необхідність подальшого вивчення сучасного стану управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей.

Перспективами подальших досліджень можуть бути такі проблеми: значення штучного інтелекту для управління науково-дослідною роботою здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей; історичні передумови становлення управління ЗВО в країнах Європи; використання інноваційних технологій для управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей.

Ключові слова: інноваційний підхід; управління; професійний розвиток; творчий потенціал; професійно-творчий розвиток; управління професійно-творчим розвитком; педагогічні спеціальності; європейський вимір

INNOVATIVE APPROACHES TO MANAGEMENT OF PROFESSIONAL AND CREATIVE DEVELOPMENT IN HIGHER EDUCATION: TEACHING SPECIALIZATIONS IN THE EUROPEAN DIMENSION

S The peculiarities of innovative approaches to the management of professional and creative development of students in higher education, particularly in pedagogical specialties, are substantiated. An analysis of the interpretation of the concepts of "management", "innovative approach", "professional development", "creative potential" and "European dimension" was conducted. The main scientific research on innovative approaches to the management of professional and creative development of students in higher education within pedagogical specialties has been clarified.

It has been confirmed that the innovative approach provides conditions for introducing systemic changes in the management of the professional and creative development of students in higher education, particularly in pedagogical specialties, within the European dimension. These changes are aimed at development and improvement of work, contribute to the introduction of new content and forms of management activity at the level of higher education institutions, and improve the organizational and professional culture of these institutions.

This approach makes it possible to conduct pedagogical experimental studies on the content of the management process, training technologies, and the education of higher education students. The result is a significant increase in the effectiveness of higher education activities. The analysis carried out does not exhaust all aspects of the investigated problem and highlights the need for further study on the current state of management of professional and creative development of higher education students in pedagogical specialties.

Prospects for further research include the following problems: the importance of artificial intelligence in managing the scientific research of students of higher education in pedagogical specialties; historical prerequisites for the establishment of higher education institutions' management in European countries; and the use of innovative technologies to manage the professional and creative development of students in higher education in pedagogical specialties.

Keywords: *innovative approach; management; professional development; creative potential; professional and creative development; management of professional and creative development; pedagogical specialties; European dimension*

Вступ. У процесі докорінної зміни соціально-економічного укладу формування конкурентоспроможних, мобільних педагогічних працівників є визначальним чинником економічних перетворень у країні і важливою умовою її переходу до управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей у європейському вимірі. З іншої сторони, спираючись на набутий досвід, професійно-освітній простір України має витримати конкуренцію з відповідними зарубіжними системами. Тому нині Україна прагне створити ефективні механізми підготовки фахівців педагогічних спеціальностей у системі вищої освіти, які б відповідали міжнародним стандартам та оптимально діяли на ринку праці.

Необхідно також урахувати, що базова професійна підготовка молоді виконує соціальну функцію у формуванні творчої, ініціативної, гармонійно розвиненої особистості, адаптованої до продуктивної професійної діяльності в сучасному суспільстві. За цих вимог кожна людина повинна вміти застосовувати нові професійні знання, творчо мислити, приймати сміливі нестандартні рішення з урахуванням нових умов і змісту професійної діяльності.

Для успішного управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей із застосуванням інноваційних підходів необхідно, по-перше, навчитися застосовувати інноваційний підхід, серед яких застосування інноваційних технологій в управлінні, по-друге, створити освітнє середовище, що забезпечить ефективний розвиток професійної компетентності кожного викладача і працівника [14].

Як зазначають науковці, вирішити соціальні, екологічні, економічні і культурні проблеми, характерні для сьогоденної дійсності, потрібні активні, творчо мислячі особистості, здатні жити і працювати в нових соціально-економічних умовах.

У зв'язку з цим виникає потреба розроблення нової концепції освіти, яка передбачає зовсім інші форми дидактичної й міжособистісної взаємодії, зорієнтованої на стимулювання творчості, на формування творчої активності як базової підстави особистості. Іншими словами, можна говорити про потребу в народженні нової креативної педагогіки, яка робить установку на творчість у широкому сенсі.

Актуальність дослідження і постановка проблеми. Дослідження проблематики управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей спрямована використання інноваційних підходів.

В умовах, що склалися, проблема розвитку творчої особистості набуває особливої актуальності і стає найважливішим напрямом сучасних емпіричних пошуків і науково-теоретичних досліджень.

Актуальність теми дослідження зумовлено також і тим, що, враховуючи воєнний стан в Україні, наразі визначальним чинником якісної підготовки майбутніх фахівців є врахування творчого потенціалу здобувачів вищої освіти, а також створення належних умов для їхнього професійного розвитку в умовах євроінтеграції.

Як стверджує М. Дяченко, «курс на модернізацію вищої освіти зумовлює інтенсивний пошук шляхів і методів оптимізації професійної підготовки майбутніх фахівців і забезпечення умов для особистісного розвитку, адже метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості й найвищої цінності суспільства, розвиток її здібностей, виховання високих моральних якостей для формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу» [8, с. 140].

Виділення невирішених раніше частин проблеми. Незважаючи на вагомий досягнення в теорії управління освітою, питанню творчого потенціалу, професійного розвитку здобувачів вищої освіти відводилась значна увага, проте, управління професійно-творчим розвитком майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук в європейському вимірі не вивчалось науковцями. Інноваційні підходи до вивчення даного питання дозволять керівникам закладів вищої освіти адаптувати освітній процес до сучасних тенденцій, технологій і вимог ринку праці; мобілізувати та мотивувати персонал для спільної реалізації професійно-творчого розвитку майбутніх магістрів; забезпечити інноваційність освітнього процесу.

Мета статті: розкрити сутність інноваційних підходів управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей, окреслити основні фактори впливу на професійно-творчий розвиток здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей в європейському вимірі.

Методи дослідження: аналіз для окреслення наукових здобутків управління професійно-творчим розвитком майбутніх магістрів; виокремлення принципу такого управління; абстрактно-логічний метод для узагальнення ключових понять і формулювання висновків.

Викладення основного матеріалу. Нові погляди на управління освітою запропонували у своїх дослідженнях В. Бондар, Л. Ващенко, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, Л. Калініна, В. Маслов, Н. Ничкало, С. Ніколаєнко, В. Пікельна, В. Олійник та ін. Ми підтримуємо позицію цих науковців, які розглядають управління освітою в контексті соціальних

трансформацій як особливий вид людської діяльності, що відбувається в умовах постійних змін внутрішнього та зовнішнього середовища і цілеспрямовано впливає на керовану систему для забезпечення її стабільного функціонування й послідовної реалізації мети в межах заданих параметрів на основі закономірностей дії механізмів управління й самоуправління [1].

Питання професійно-творчого розвитку та само-реалізації майбутніх фахівців, зокрема педагогічних працівників, а також окремі аспекти управління цим процесом вивчали багато українських і зарубіжних учених. Зокрема: М. Дяченко [8] (творчий саморозвиток у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців); І. Драч [6] (розвиток творчих здібностей студентів – важлива складова підготовки майбутніх фахівців); О. Остапчук [13] (професійний саморозвиток і самопроєктування в системі педагогічної освіти); Г. Полоз [14] (педагогічні умови професійного саморозвитку); С. Сисоєва [17] (основи педагогічної творчості); А. Харківська [18] (теоретичні та методичні засади управління інноваційним розвитком педагогічного закладу вищої освіти); М. Гриньова, Т. Рожнова [5] (управління процесом збагачення досвіду професійно-творчої самореалізації майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук); Т. Рогова [15] (теоретичні і методичні основи персоналізованого підходу в управлінні педагогічним колективом середньої загальноосвітньої школи) та ін.

Серед зарубіжних науковців виокремлюємо Д. Сімонтон [20] (творчість: когнітивні, особистісні, розвивальні та соціальні аспекти), С. Тейлор [21] (різні підходи та визначення творчості та її природа по відношенню до особистості), Е. Торренс [22] (навчання творчих та обдарованих учнів).

Здобувачі вищої освіти педагогічних спеціальностей повинні бути творчими особистостями. На думку С. Сисоєвої, «творча особистість із високим ступенем розвиненості мотивів, характерологічних особливостей і творчих умінь, які сприяють успішній творчій педагогічній діяльності, яка внаслідок спеціальної професійної підготовки та постійного самовдосконалення набуває знань, умінь і навичок педагогічної праці, оволодіває вміннями формування творчої особистості учня у навчально-виховному процесі» [17, с. 96].

Незважаючи на широкий розгляд у психолого-педагогічній літературі проблеми професіоналізму, майстерності менеджера, педагога, варто наголосити на недостатній теоретичній і методично-практичній розробленості проблеми управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей. Погляди авторів стосовно того, що являє собою управління закладом вищої освіти в європейському вимірі, різняться, а питання саме управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей не розглядалось й досі науковцями. Проте, саме це питання є предметом нашого дослідження. Тому спершу розглянемо трактування базових понять.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» дається таке визначення управління: «спрямовувати діяльність, роботу кого-, чого-небудь; бути на чолі когось, чогось; спрямовувати хід, перебіг якогось процесу; впливати на розвиток, стан чого-небудь» [4, с. 518].

У теорії менеджменту термін «управління» визначається як «цілеспрямований вплив на процес, об'єкт, систему з метою збереження їх стійкості або переведення з одного стану в інший» [7, с. 11].

В. Маслов трактує управління як «сукупність взаємозв'язаних, взаємодіючих елементів, скоординованих заходів, спрямованих на досягнення певної мети» [11, с. 26].

Г. Єльнікова стверджує, що «управління – це особливий вид людської діяльності в умовах постійних змін внутрішнього та зовнішнього середовища, який забезпечує цілеспрямований вплив на керовану систему для збереження і впорядкування її в межах заданих параметрів на основі закономірностей її розвитку та дії механізмів самоуправління» [9].

За Н. Білик, «управління адаптивно-педагогічним проєктуванням регіональної освітньої системи підвищення кваліфікації – цілеспрямований процес, який сприяє розвитку інноваційного потенціалу педагогічних працівників за певний інтервал часу при обмежених ресурсах шляхом чіткого визначення цілей управління, розроблення механізмів їх реалізації; термінів і стану проміжних етапів процесу, зв'язки планованих цілей із ресурсами» [2, с. 30].

Також наголосимо на визначенні наукових підходів до управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей в умовах застосування освітніх інновацій, серед яких пріоритетне місце посідають: глобалістичний (І. Зязюн, В. Луговий, В. Кремень), системний (В. Бондар, Ю. Конаржевський, Н. Кузьміна, В. Маслов), синергетичний (Г. Єльнікова), технологічний (В. Безпалько, Г. Селевко, В. Олійник, О. Пехота, С. Сисоєва), інноваційний (Л. Ващенко, Л. Даниленко, В. Паламарчук), гуманістичний (І. Бех, О. Бондарчук, І. Зязюн, Л. Карамушка, О. Савченко).

Коротко розкриємо зміст інноваційного підходу.

Інноваційний підхід забезпечує умови для внесення системних змін в управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей, які спрямовані на розвиток і покращення роботи, сприяють запровадженню нового змісту і форм управлінської діяльності на рівні закладу освіти, вдосконалюють організаційну і професійну культуру ЗВО. Це дозволяє проводити психолого-педагогічні експериментальні дослідження змісту управлінського процесу, технологій навчання і виховання здобувачів вищої освіти, наслідком яких є суттєве підвищення результативності діяльності ЗВО.

Із урахуванням логіки дослідження розкриємо тлумачення понять «новація», «нововведення», «інновація», «педагогічна інновація».

У науковій літературі розрізняють поняття «новація», «нововведення» та «інновація». Новація трактується як засіб (новий метод, методика, технологія); інновація («інновація» – лат., *in* – в, *novus* – новий, трактується як нововведення) – це процес освоєння цього засобу.

Із часу прийняття новації до розповсюдження вона переходить в інший стан, стає інновацією. Поняття «інновація» ввійшло в науку ще в XIX ст. і вживалось при вивченні змін у культурі на противагу поняттю «традиція». Інновація, за позицією С. Ніколаєнка, є економічною категорією, яку було введено в науковий обіг у першій половині XX ст. Вона передбачає використання нової техніки, технологічних процесів, нового ринкового забезпечення виробництва; упровадження продукції з новими властивостями; використання нової сировини; зміни в організації виробництва та його матеріально-технічного забезпечення; появу нових ринків збуту [12].

Багатогранність поглядів на сутність понять «нововведення» та «інновація» відображають такі тлумачення: нововведення – це процес, що об'єднує науку, техніку, економіку й управління (Б. Твісс); впровадження будь-чого нового в організацію чи її безпосереднє оточення (К. Найт); процес виникнення, розвитку, поширення і зміни науково-технічних новацій у різних сферах людської діяльності (П. Друкер); перетворення ідей на конкретні предмети (К. Роджерс); процедура постійного оновлення освітнього процесу (Л. Даниленко).

На основі зазначеного важливо виокремити значущі наукові ідеї, які покладені в основу інновацій в управлінському процесі: особистісно-орієнтована організація навчально-виховного процесу в ЗЗСО (М. Гузик), громадсько-державне управління системою освіти в регіоні (П. Хобзей), адаптивне управління системою освіти (Г. Єльнікова), управління адаптивно-педагогічним проектуванням регіональних освітніх систем підвищення кваліфікації педагогічних працівників (Н. Білик) [2], проектно-інвестиційне управління освітніми закладами (Л. Даниленко), управління інноваційним розвитком ЗЗСО в регіоні (Л. Ващенко), модель професійної компетентності керівника закладу освіти (В. Маслов), цільове управління освітою на основі кваліметричного підходу (Г. Дмитренко), інноваційні моделі підвищення кваліфікації управлінських і педагогічних кадрів освіти (В. Олійник), управління інноваційним розвитком системи освіти (С. Ніколаєнко) [12], впровадження моделі управління ПТНЗ на засадах інноваційних технологій (Т. Рожнова) [16].

У контексті нашого дослідження ми також з'ясували, що професійний розвиток здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей означає постійне набуття нових компетентностей і вдосконалення раніше набутих, які знадобляться йому в майбутньому для роботи в закладі освіти. Творчий потенціал – це сукупність індивідуальних здібностей, знань, навичок та особистісних характеристик, які дозволяють здобувачу вищої освіти успішно виявляти творчість у різних сферах діяльності.

Р. Богачев, Г. Костроміна, Т. Руденко [3] у своїх дослідженнях неодноразово зазначають, що творчий потенціал особистості є особистісною характеристикою людини, а не множиною її особистісних рис, людська індивідуальність є унікальною та неповторною, а її реалізація передбачає створення нового, неіснуючого раніше. Характеристикою творчого потенціалу є виявлення власної індивідуальності, яка виражається в емоціях, почуттях. У творчості завжди задіяні оригінальні та нестандартні засоби, їх поєднують з уже існуючими, створюють нові варіанти, які потім застосовують на практиці. Погоджуємося з такою думкою, адже для майбутніх педагогів саме творчий потенціал є запорукою його успіху та якісної освіти для учнів.

Європейський вимір в освіті розглядаємо як певний стандарт загальноєвропейських вимог до освітньо-педагогічної діяльності та комплексних знань про Європу, зорієнтований на формування у молоді європейської ідентичності.

Нашим завданням є представлення інноваційних підходів управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей в європейському вимірі. Тому підтримуємо думку І. Драч, яка зазначає, що з метою підвищення ефективності управління процесом збагачення досвіду професійно-творчої самореалізації майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук необхідно сприяти розвитку творчих здібностей, уяви, пам'яті, нестандартного мислення, фантазії, інтуїції здобувачів освіти та їхніх характерологічних особливостей (активності, ініціативності, впевненості, наполегливості, працездатності, комунікативності, самостійності тощо) [6].

Одним із важливих досягнень теорії управління є обґрунтування принципів, про які пише Дж. Коттер. Він звертає увагу на те, що найважливішим принципом управління є віра в те, що люди змінюються тільки тоді, коли вони самі бачать сенс у змінах і відчують переваги від них [19]. А особливо це є актуальним у процесі професійно-творчого розвитку майбутніх фахівців. Ми пропонуємо виокремити такі принципи в управлінні професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей із застосуванням інноваційних підходів в європейському вимірі: стимулювання у здобувачів вищої освіти власного переконання безумовної необхідності професійно-творчого розвитку в європейському вимірі; створення команди науково-педагогічних працівників, яка здатна переконати майбутніх магістрів педагогічних спеціальностей у необхідності їх професійно-творчого розвитку в європейському вимірі та реалізувати їх творчий потенціал; розроблення візії та стратегії (формування візії та стратегії ЗВО, де охарактеризоване майбутнє ЗВО, як творчі ідеї та як саме професійний розвиток науково-педагогічних працівників, а також здобувачів вищої освіти можуть бути реалізовані; комунікація візії (інформування про майбутнє магістрів педагогічних спеціальностей, а також всіх учасників освітнього процесу; делегування повноважень (доручення науково-педагогічним

працівникам виконання певних завдань задля вивільнення часу для реалізації ректором, директором, завідувачем кафедрою управлінських функцій, залучення викладачів до спільної роботи, формування відносин довіри щодо виконання доручених завдань); формування перемог у короткостроковій перспективі (відстеження і фіксація показників проміжних результатів професійно-творчого розвитку в освітньому процесі, оскільки особливістю освітніх систем є віддаленість якісних результатів у часі відносно запроваджених нововведень); використання результатів і підтримка інших творчих проєктів; закріплення інноваційних підходів до організаційної культури ЗВО; усвідомлення учасниками освітнього процесу значущості запроваджених творчих проєктів та ініціатив, а також результатів їхнього професійного розвитку у підвищенні якості освітнього процесу. Отже, сутність управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей в освітньому процесі полягає в систематичному і цілеспрямованому керуванні процесом такого розвитку змін із метою підвищення якості освіти. Нині є багато спроб зарубіжних дослідників визначити основні етапи реалізації такого управління.

Пропонуємо використати ідеї Дж. Коттер [19], Е. Тернбулла [23] які позиціонують технологію восьми-ступеневої моделі впровадження змін, а змінами і буде професійно-творчий розвиток майбутніх фахівців, а також і професійно-творчий розвиток усіх учасників освітнього процесу. Алгоритм запровадження змін у теорії управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей пропонуємо реалізувати, застосовуючи, а точніше адаптуючи етапи, які висвітлені у наукових дослідженнях І. Жорової [10]: дестабілізацію; аналіз та прийняття рішень; планування; імплементацію; рефлексію; стабілізацію та... можливу дестабілізацію.

Висновки. Управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей в європейському вимірі є важливим і необхідним складником підготовки конкурентоспроможних педагогічних працівників в умовах євроінтеграції. Сутність управління полягає у забезпеченні актуальної керованості процесу запровадження інноваційних творчих проєктів, сприяння професійному розвитку всіх учасників освітнього процесу на всіх етапах (дестабілізація, аналіз та прийняття рішень, планування, імплементація, рефлексія, стабілізація); зменшенні силового поля опору інноваціям; дотриманні принципів інноваційного та адаптивного менеджменту; стимулювання в усіх учасників освітнього процесу власного переконання безумовної необхідності інноваційного підходу до управління професійно-творчим розвитком майбутніх магістрів педагогічних спеціальностей; створення команди підтримки та реалізації інноваційних творчих проєктів; розроблення і комунікація візії та стратегії інновацій; делегування повноважень; відстеження і фіксація показників проміжних результатів запровадження інновацій в освітньому процесі; використання результатів нововведень і підтримка інших інноваційних професійно-творчих проєктів; закріплення нових інноваційних підходів до такого управління.

Перспективами подальших досліджень можуть бути вивчення сучасного стану управління професійно-творчим розвитком майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук; значення штучного інтелекту для управління науково-дослідною роботою здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей; історичні передумови становлення управління ЗВО в країнах Європи; використання інноваційних технологій для управління професійно-творчим розвитком майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук.

Список використаних джерел

1. Базелюк В. Г. Формування дослідницьких умінь керівників ЗНЗ в системі післядипломної педагогічної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2008. 247 с.
2. Білик Н. І. Теоретичні і методичні засади управління адаптивно-педагогічним проектуванням регіональних освітніх систем підвищення кваліфікації педагогічних працівників : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.06 / Черкаський нац. пед. ун-т ім. Богдана Хмельницького. Черкаси : Бізнес-інновац. центр Черкаського нац. пед. ун-т ім. Богдана Хмельницького, 2016. 40 с.
3. Богачев Р., Костроміна Г., Руденко Т. Творчий потенціал особистості у сучасному соціально-культурному просторі: особливості розвитку та реалізації. URL: <https://www.journal-discourse.com/uk/kataloh-statei/2021/2021-r-346/tvorchyi-potentsial-osobystosti-u-suchasnomu-sotsialno-kulturnomu-prostor-i-osoblyvosti-rozvytku-ta-realizatsii>.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
5. Гриньова М. В., Рожнова Т. Є. Управління процесом збагачення досвіду професійно-творчої самореалізації майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук. *Витоки педагогічної майстерності*. 2024. № 33.
6. Драч І. І. Розвиток творчих здібностей студентів – важлива складова підготовки майбутніх фахівців. *Нові технології навчання* : наук.-метод. зб. /М-во освіти і науки України, Наук.-метод. центр вищої освіти. Київ, 2000. Вип. 28. С. 83–90.
7. Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах : монографія. Київ : Міленіум, 2004. 358 с.
8. Дяченко М. Д. Орієнтація майбутнього вчителя на творчий саморозвиток у процесі професійної підготовки як педагогічна проблема. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах*. 2014. Вип. 38 (91). С. 140–148.
9. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні : монографія. Київ : ДАККО, 1999. 303 с.
10. Жорова І. Я. Принципи та специфіка алгоритму управління в освітньому процесі ЗСО. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 4 (211). С. 5–12.
11. Маслов В. І. Моделювання педагогічних систем: сутність та технологія. *Післядипломна освіта в Україні*. 2013. № 1 (22). С. 15–18.
12. Ніколаєнко С. М. Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком системи освіти України : монографія. Київ : Нац. торг.-екон. ун-т, 2008. 419 с.
13. Остапчук О. Професійний саморозвиток і самопроєктування в системі педагогічної освіти. *Шлях освіти*. 2007. № 4. С. 13–18.
14. Полоз Г. М. Педагогічні умови професійного саморозвитку курсантів-пілотів в процесі вивчення авіаційної психології : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2011. 217 с.
15. Рогова Т. В. Теоретичні і методичні основи персоналізованого підходу в управлінні педагогічним колективом середньої загальноосвітньої школи : дис. ... д-ра наук : 13.00.01. Харків : Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 2006. 498 с.

16. Рожнова Т. Є. Науково-методичні рекомендації щодо впровадження моделі управління ПТНЗ на засадах інноваційних технологій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2011. Вип. 16 (69). С. 234–242.
17. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
18. Харківська А. А. Теоретичні та методичні засади управління інноваційним розвитком вищого навчального педагогічного закладу : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.06 / Держ. заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Луганськ, 2012. 596 с.
19. Kotter John P. *Leading Change*. Harvard Business School Press, 1996. 187 p.
20. Simonton D. K. Creativity: Cognitive, personal, developmental and social aspects. *American Psychologist*. 2000. Vol. 55, № 1. P. 151–158.
21. Taylor C. W., Sternberg R., Tardif T. Various approaches to and definitions of creativity. *The nature of creativity*. New York : Cambridge University Press, 1988. 312 p.
22. Torrance E. P. Teaching Creative and Gifted Learners. *Handbook of Research on Teaching* / M. C. Wittrock. 3rd ed. New York : Macmillan Press, 1986. P. 630–647.
23. Turnbull Andy. *Change Management for Leaders and Managers: a guide to managing change in organizations*. Bookbonn.com, 2018.

References

1. Bazeliuk, V. H. (2008). *Formuvannya doslidnytskykh umin kerivnykiv ZNZ v systemi pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity [Formation of research skills of heads of scientific research institutes in the system of postgraduate pedagogical education]*. (PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].
2. Bilyk, N. I. (2016). *Teoretychni i metodychni zasady upravlinnia adaptivno-pedahohichnym proektuvanniam rehionalnykh osvityukh system pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh pratsivnykiv [The theoretical and methodical principles of managing of adaptive-pedagogical designing of regional educational systems of professional development of pedagogical workers]*. (Extended abstract of D diss.). Cherkasy [in Ukrainian].
3. Bogachev, R., Kostromina, G., & Rudenko, T. (2021). *Tvorchyi potentsial osobystosti u suchasnomu sotsialno-kulturnomu prostori: osoblyvosti rozvytku ta realizatsii [The creative potential of the individual in the modern socio-cultural space: features of development and implementation]*. Retrieved from <https://www.journal-discourse.com/uk/kataloh-statei/2021/2021-r-346/tvorchyi-potentsial-osobystosti-u-suchasnomu-sotsialno-kulturnomu-prostori-osoblyvosti-rozvytku-ta-realizatsii>. [in Ukrainian].
4. Busel, V. T. (Ed.). (2001). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]*. Kyiv; Irpin: VTF "Perun" [in Ukrainian].
5. Hryniava, M. V., & Rozhnova, T. E. (2024). *Upravlinnia protsesom zbahachennia dosvidu profesiino-tvorchoi samorealizatsii maibutnykh mahistriv osvityukh, pedahohichnykh nauk [Management of the process of enriching the experience of professional and creative self-realization of future masters of educational and pedagogical sciences]. Vytoky pedahohichnoi maisternosti [Origins of pedagogical mastery]*, 33 [in Ukrainian].
6. Drach, I. I. (2000). *Rozvytok tvorchykh zbidnostei studentiv – vazhlyva skladova pidhotovky maibutnykh fakhivtsiv [The development of students' creative abilities is an important component of training future specialists]*. In *Novi tekhnologii navchannia [New learning technologies]: nauk.-metod. zb.* (Vol. 28, pp. 83-90). Kyiv [in Ukrainian].
7. Danylenko, L. I. (2004). *Upravlinnia innovatsiinoiu diialnistiu v zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladakh [The management of innovative activities in general educational institutions]*: monograph. Kyiv: Millennium [in Ukrainian].
8. Diachenko, M. D. (2014). *Orientatsiia maibutnoho vchytelia na tvorchyi samorozvytok u protsesi profesiinoi pidhotovky yak pedahohichna problema [The orientation of a future teacher on creative self-development in the process of professional training as a pedagogical problem]*. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnykh shkolakh [Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools]*, 38 (91), 140-148 [in Ukrainian].
9. Yelnikova, G. V. (1999). *Naukovi osnovy rozvytku upravlinnia zahalnoiu serednoiu osvitoiu v rehioni [The scientific basis of the development of management of general secondary education in the region]*: monograph. Kyiv: DAKKO [in Ukrainian].
10. Zhorova, I. Ya. (2023). *Pryntsypy ta spetsyfika alhorytmu upravlinnia v osvitnomu protsesi ZZSO [Principles and specifics of the management algorithm in the educational process of ZZSO]*. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 4 (211), 5-12 [in Ukrainian].
11. Maslov, V. I. (2013). *Modeliuvannia pedahohichnykh system: sutnist ta tekhnologii [Modeling of pedagogical systems: essence and technology]*. *Pislidyplomna osvita v Ukraini [Postgraduate education in Ukraine]*, 1 (22), 15-18 [in Ukrainian].
12. Nikolaienko, S. M. (2008). *Teoretyko-metodolohichni osnovy upravlinnia innovatsiynym rozvytkom systemy osvity Ukrainy [The theoretical and methodological bases of management of innovative development of the education system of Ukraine]*: monograph. Kyiv: Nat. trade and economy University [in Ukrainian].
13. Ostapchuk, O. (2007). *Profesiyni samorozvytok i samoproektuvannia v systemi pedahohichnoi osvity [The professional self-development and self-design in the system of pedagogical education]*. *Shliakh osvity [The way of education]*, 4, 13-18 [in Ukrainian].
14. Poloz, H. M. (2011). *Pedahohichni umovy profesiinoho samorozvytku kursantiv-pilotiv v protsesi vyvchennia aviatsiinoi psykholohii [The pedagogical conditions of professional self-development of cadet pilots in the process of studying aviation psychology]*. (PhD diss.). Cherkasy [in Ukrainian].
15. Rogova, T. V. (2006). *Teoretychni i metodychni osnovy personalizovanoho pidkhodu v upravlinni pedahohichnym kolektivom serednoi zahalnoosvitnoi shkoly [The theoretical and methodological foundations of a personalized approach in the managing of teaching staff of a secondary comprehensive school]*. (PhD diss.). Kharkiv: Kharkiv National Pedagogical University named after H. S. Skovoroda [in Ukrainian].
16. Rozhnova, T. E. (2011). *Naukovo-metodychni rekomendatsii shchodo vprovadzhennia modeli upravlinnia PTNZ na zasadakh innovatsiynykh tekhnologii [The scientific and methodological recommendations for the implementation of the management model of vocational training on the basis of innovative technologies]*. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitni shkolakh [Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools]*, 16 (69), 234-242 [in Ukrainian].
17. Sysoieva, S. O. (2006). *Osnovy pedahohichnoi tvorchosti [The basics of pedagogical creativity]: a textbook*. Kyiv: Millennium [in Ukrainian].
18. Kharkivska, A. A. (2012). *Teoretychni ta metodychni zasady upravlinnia innovatsiynym rozvytkom vyshchoho navchalnoho pedahohichnoho zakladu [The theoretical and methodological principles of management of innovative development of a higher educational pedagogical institution]*. (D diss.). Luhansk [in Ukrainian].
19. Kotter John, P. (1996). *Leading Change*. Harvard Business School Press.
20. Simonton, D. K. (2000). Creativity: Cognitive, personal, developmental and social aspects. *American Psychologist*, 55, 1, 151-158.
21. Taylor, C. W., Sternberg, R., & Tardif, T. (1988). *Various approaches to and definitions of creativity. The nature of creativity*. New York: Cambridge University Press.
22. Torrance, E. P. (1986). Teaching Creative and Gifted Learners. In M. C. Wittrock, *Handbook of Research on Teaching* (pp. 630-647). New York: Macmillan Press.
23. Turnbull, Andy. (2018). *Change Management for Leaders and Managers: a guide to managing change in organizations*. Bookbonn.com.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 20.07.2024